ISSN 0105-3736

Posthistoriske Meddelelser

22 - 1985

STEMPLER BREVE POSTAL DOKUMENTATION

Forord til POM nr. 22 2

En efterskrift, der blev til et forord nr. 2 2 - 3

Ribe pkt. 1864 (afslutning fra nr. 21)..... 4

Den østrigske feltpost i Danmark 1864 ..... 5 - 6

Oversigt over de militære operationer og de politiske forhold i Jylland og Slesvig maj - juli 1864.
I. Generelle del 7

II. Specielle del: Oversigt over troppestyrker på Vestkysten maj - juli 1864 ... ... 8 - 9

Postvæsenet i Ribe efter 26. juni 1864 ... 10 - 21

Konklusion ... ... 21 - 22

Tønder - Bramminge jernbane ... . 23 - 31

BRAMMING - TØNDER banen. Stempler . ..... 32 - 34

Noter til s. 5 - 21 35

Noter til s. 23 - 31 36

Posthistorisk Forlag

Tønder.

FORDORD TIL POM NR. 22.

Jeg må endnu en gang beklage den indtrufne forsinkelse ved udsendelsen af et nummer af POM. Den skyldes dels mangel på tid, dels at jeg havde fundet nogle litteraturhenvisninger, som jeg mente kunne belyse et par problemer omkring Ribe, som jeg hidtil savnede nøjagtige oplysninger om. Jeg fik en del af det ønskede materiale, men en enkelt bogbestilling er foreløbigt kikset.

Trods dette mener jeg dog, at det på grundlag af det nuværende kildemateriale er muligt at fortsætte og afslutte serien om Ribe i dette nummer.

Det var oprindelig hensigten, at jeg som baggrund for diskussionen af et par breve ville give nogle oplysninger om den østrigske og preussiske feltpost i Jylland 1864. Jeg har imidlertid indsamlet så meget materiale om dette emne (især den preussiske feltpost), at der er stof nok til et særskilt hæfte herom. Jeg har derfor valgt kun at give en kort omtale af den østrigske feltpost i relation til Ribe-brevet 14.6.64 og i tilfældet Preussen at springe lige ind i emnet. Interesserede læsere vil til sin tid kunne finde den fornødne dokumentation og argumentation for de grundlæggende udsagn i nævnte hæfte.

Til gengæld har jeg tilføjet to lister: 1) en oversigt over den politiske og militære udvikling i Jylland 1864, og 2) en fortegnelse over hvilke styrker, der var stationeret i Vestjylland og Vestslesvig (ned til Tønder) i maj - august 1864, således at læserne hurtigt selv kan danne sig et indtryk af nogle af de faktorer, der spillede en rolle i såvel den almindelige som den postale udvikling i Ribe i disse måneder.

Som punktum for dét serien egentlig var tænkt som: en oversigt over postforbindelsen mellem Tønder og Ribe, følger et afsnit om bureauerne på denne rute i perioden 1887 - 1985 med en stempelfortegnelse udarbejdet af Bo Bjerre Jakobsen, Århus.

Det næste nummer vil udkomme snarest mulig. I det vil jeg forsøge at få samlet en del materiale op, som af nød og betryg er blevet stedmoderligt behandlet i de seneste numre.

EML.

EN EFTERSKRIFT, DER BLEV ET FORORD NR. 2.

Selv om det af mange grunde har været meget uhensigtsmæssigt, har jeg behandlet forholdene ved Ribe postkontor, og især omkring RIPEN-stemplet 14.6.64 meget udførligt og bredt (jeg beklager et par gentagelser, der er smuttet med), fordi jeg har ment, at det måske kunne være af interesse for nogle af læserne, at de kunne følge de enkelte led i min argumentation. Hensigten har været at vise, at diskussionen af et posthistorisk problem - o g s å d e t s f i l a t e l i s t i s k e a s p e k t - må føres igennem på mange planer, og at det er nødvendigt, at man under denne proces forsøger at falsificere sine egne hypoteser.

Undladelsen heraf betyder, at Ehlern Jessens fremstilling af forholdene ved Ribe postkontor i 1864 på mange flere punkter end jeg har diskuteret (men ikke på alle) er uacceptabel som historisk analyse og fremstilling. Hans behandling af problemerne fører nødvendigvis frem til det gamle spørgsmål: Hvad er posthistorie ?

Det kunne være fristende at vende dette spørgsmål et par gange her. Jeg vil imidlertid afstå herfra og blot anføre, at de svar jeg har set på dette spørgsmål, så vidt jeg husker, alle definerer begrebet posthistorie ud fra filatelistiske interesser - og at disse definitioner efter min mening er vildledende.

Hvad man end måtte mene om de gængse definitioner af posthistorie, kan man forhåbentlig blive enige om en ting:

> Man kan ikke have en almen historie og posthistorie, der når sine resultater på et kildekritisk og metodisk grundlag, og en "filatelistisk" posthistorie, der - især når den berører almene historiske og posthistoriske problemer -bare dalrer derud af og slynger om sig med påstande, der ikke kan verificeres i noget anvendeligt kildemateriale.

Det, man efter min mening med rette kan kritisere Ehlern Jessens fremstilling for, er ikke så meget, at han har taget fejl - det gør nemlig alle engang imellem, og på basis af samme kildemateriale kan historikerne undertiden nå frem til to eller flere lige gode hypoteser om et bestemt problem - som den letsindighed, hvormed han omgås det altfor begrænsede kildemateriale, han benytter, og den dårlige, for ikke at sige nærmest manglende dokumentation af påstande, som præger afsnittet om Ribe i hans arbejde om 1864.

Det står i grel modsætning til hans arbejder om fx. stempler, hvor hver eneste stempeldato, hvis almene posthistoriske (men ikke filatelistiske) værdi måske nærmest er lig nul, er dokumenteret med ejer. Havde Ehlern Jessen gjort sig samme umage i arbejdet om 1864, ville han formodentlig hurtigt have opdaget, at hvis han ville have dokumenteret en række af sine påstande, havde det ikke kunnet lade sig gøre.

Man bør vel næppe antage, at det er Ehlern Jessens mening, at det kun er det specifikt, filatelistiske aspekt af posthistorien, der skal dokumenteres - eller ?

Manglen på dokumentation af fremsatte påstande er ikke noget nyt eller specielt for dansk posthistorie af filatelistisk oprindelse. En 100% dokumentation af ethvert udsagn i et skriftligt arbejde er en umulighed, men en blot rimelig dokumentation er, så vidt jeg kan overse situationen, snarere undtagelsen end reglen. Måske ønsker forfatterne ikke kritik og diskussion ?

Resultatet er da også, at en del af det, der i den filatelistiske presse fremføres som konkret historisk viden, undertiden er korrekt som historisk viden, undertiden en halv sandhed, der ingen vegne fører, og undertiden det rene vås.

Det emne vil jeg vende tilbage til ved anden lejlighed og formodentlig på et andet sted.

EML.

\- - - - -

Fortsat fra side 4.:

vi ikke kilden kan drage nogen slutning om, at der har været et "tysk feltpostkontor" i Ribe.

Noter til dette afsnit:

(a) Indenrigsministeriets skrivelse af 17. maj 64 til amterne. Gengivet i Ribe Stiftstidende nr. 83, 1864.

(b) Brevene er trykt i "Fra Ribe Amt" 1910, s. 145-159.

(c) J. Helms:"Oplevelser fra Ribe under Krigen 1864" i "Fra Ribe Amt" 1904, s. 1 - 36. Om postvæsenet se især s. 26 - 27.

I sidste nummer måtte jeg lidt brat afslutte diskussionen af afsnittet: "HYPOTESER OM OPRINDELSESSTED OG STEMPLING", der beskæftigede sig med muligheden for at påvise, at der havde været et "tysk feltpostkontor" (= østrigsk"Feld=poststelle" (ML)) "i p o s t k o n t o r e t i Ribe"under første våbenhvile. Her følger et par afsluttende bemærkninger til dette punkt.

Postmester Steenberg nævner iflg. Ehlern Jessen intet om tilstedeværelsen af et"tysk feltpostkontor i postkontoret i Ribe"i sine indberetninger til Gpd. Der er principielt intet i vejen for, at det kan have været der, som E.J. hævder, men hvis det,som E.J. også hævder, har udført postale forretninger for lokale, danske afsendere, har der været tale om en krænkelse af det danske postregale i Ribe. Hvis Steenberg havde vidst noget derom, havde det været hans embedspligt at indberette det enten til Gpd. eller til den kgl. regeringskommissær i Jylland eller til den stedlige repræsentant for staten, stiftamtmand Nielsen. (a).

Vi har fra stiftamtmandens hånd en række breve til en søn i København. De er fra besættelsens første uger. (Korrespondancen ophører af mig ukendte grunde den 10 juni). I disse omtaler han forholdene i Ribe og lægger ikke fingrene imellem, når han taler om besættelsesmagten. Han nævner intet om noget "tysk feltpostkontor" i Ribe i almindelighed (det var lovligt, og han havde intet med det at gøre) eller i særdeleshed "i postkontoret i Ribe". (b).

Vi må imidlertid erkende, at selv om postmester Steenberg eller stiftamtmand Nielsen skulle have haft kendskab til et "tysk feltpostkontor i postkontoret i Ribe", som også ekspederede breve for ripensere, kan de have haft deres grunde til at holde tæt med deres viden og ikke gribe ind.

Et 3. vidne, der fortæller udførligt om begivenhederne i Ribe under besættelsen i 1864 er J. Helms (c). Han ofrer en del omtale på postvæsenet og er ret godt orienteret om de forskellige faser dette gennemløb fra og med 28. juni. Han er endvidere et uafhængigt vidne, der, da han skrev sin artikel i 1904, ikke havde grund til at frygte for repressalier, (men måske interesse i at fortie visse forhold). Han nævner intet om noget "tysk feltpostkontor" i byen før den 28. juni.

Det kan der være mange grunde til. Han kan have glemt det eller ikke set det, fordi det ikke har været offentligt tilgængeligt - eller ganske simpelt, fordi det ikke har været der.

Vi kan fastslå, at selv om tanken, at der har været et "tysk feltpostkontor" indkvarteret "i postkontoret i Ribe" i og for sig ikke er urimelig, er der ingen samtidige eller senere vidner, som vi kender p.t., der så meget som strejfer dette. Det kan der i givet fald have været forskellige grunde til - samt ikke mindst, at der intet "tysk feltpostkontor" har været "i postkontoret i Ribe". Det er sjældent, at man finder anledning til at omtale noget, der ikke eksisterer som faktisk ikke-eksisterende.

De kendte kilder be- og afkræfter intet om dette "tyske feltpostkontor"s eksistens i den E.J.ske version. Afgørende må det derfor indtil videre være, at

(forts. s.3).

DEN ØSTRIGSKE FELTPOST I DANMARK 1864.(1).

Vor viden om den østrigske feltposts virksomhed i Danmark 1864 er meget begrænset. Det efterfølgende er en kort sammenfatning af nogle data, der derefter sættes i relation til RIPEN-brevet af 14.6.64.

Hovedfeltpostkontoret befandt sig det meste af krigen i K o l d i n g, hvor også korpshovedkvarteret lå. Kontoret var pr. 1.2. 64 bemandet med ialt 15 mand, og udrustet med 3 vogne og 12 heste.

Posten udvekslede over Hamburg og Altona. Om nødvendigt kunne der oprettes et filialfeltpostkontor (Feldpostexpositur), hvilket bl.a. var tilfældet under felttoget mod Limfjorden i juli md.

Der kendes to dagstempler, et fra hovedfeltpostkontoret og et fra filialkontoret (fig. 1 & 2). Om der har eksisteret filialstempler med nr. 1 og 2 vides ikke. Hovedkontorets bemanding har sat grænse for hvor mange filialer, man kunne oprette samtidigt.

Alle almindelige feltpostbreve var portofri efter 20. maj.

Garnisoner i Slesvig sendte feltposten gennem det lokale, slesvigske postkontor. Et brev fra F r e d e r i c i a fra 12.5 tyder sammen med andre oplysninger på, at man i Danmark har samlet brevene i de enkelte garnisoner og derfra sendt dem til Kolding, hvor hovedfeltpostkontoret stemplede dem med sit dagstempel. Afsenderangivelser findes i håndskrift, med eller uden den militære enheds stempel (kontorstempel). Oprindelsesstedet findes undertiden anført i håndskrift, fx. Kolding, Fredericia, Husum osv. (fig. 3 og 4, s. 6).

Vi ved ikke,om der har været oprettet et eller flere filialkontorer under våbenhvilen. Hvis det har været tilfældet, kunne det måske forklare, hvorfor man i R i b e, hvis RIPEN-brevets dato iøvrigt er korrekt, har måttet gribe til mere provisoriske foranstaltninger, og har haft brug for hjælp fra det slesvigske postvæsen - i det mindste i form af et stempel. Kan det påvises, at der i k k e har været oprettet f i l i a l e r i denne periode, bliver det af Ehlern Jessen påståede arrangement i Ribe efter min mening temmelig uforklarligt.

Vor nuværende viden om den østrigske feltposts virksomhed i Danmark giver intet entydigt svar på spørgsmålet om RIPEN- stemplets evt. eksistens og anvendelse den 14.6.

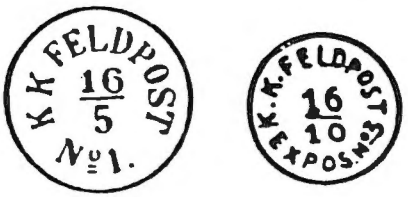

fig. 1 & 2:

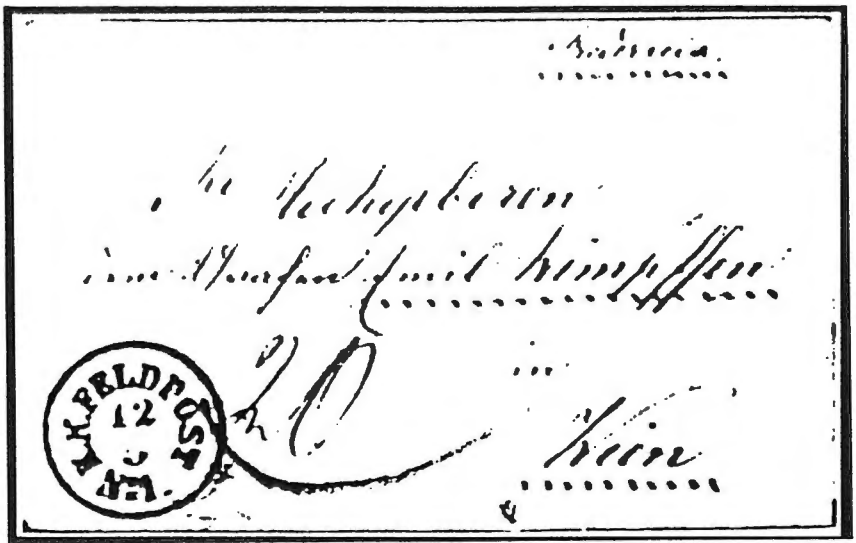

Fig. 3. Feltpostbrev fra Fredericia til Wien. Portopåtegning: 20 (Kr.), der antagelig betyder, at brevet er afsendt af en officer. Stp: K.K.FELDPOST / No. 1 dateret 12.5 (64), som blev anvendt af det østrigske Feltpostkontor i Kolding. Påtegning fo.th.: Fredericia. (K.: note 1).

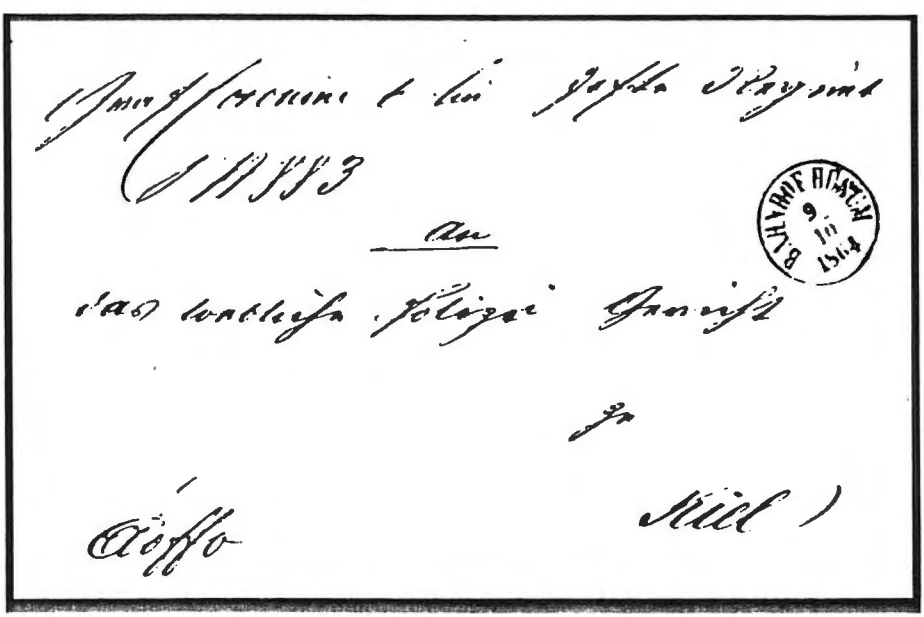

Fig. 4. Østrigsk feltpostbrev fra Husum til Kiel med dagstempel HUSUM BAHNHOF 9.10.64 (ANT III). Portofrit. Afsender: 6. Inf. Regiment, Graf Coronini. Kilde: Se note 1.

OVERSIGT OVER DE MILITÆRE OPERATIONER OG POLITISKE FORHOLD I JYLLAND OG SLESVIG MAJ - JULI 1864. (2).

I. GENERELLE DEL.

Den 19. juni fik fjendens troppeafdelinger ordre til at sætte sig i march til de forud fastsatte samlingspunkter, så operationerne kunne genoptages umiddelbart efter våbenhvilens udløb. De politiske forhandlinger mellem Preussen og Østrig, som de blev udmøntet i Karlsbad-punktuationerne af 24. juni, førte til visse modifikationer i de oprindelige militære planer.

24 o6 Karlsbad-punktuationerne med de umiddelbare politiske og militære mål, fx. hertugdømmernes adskillelse fra det danske monarki i størst muligt omfang; operationer mod Fyen indledes først efter nærmere aftale m.v.

25 o6 Bismarck meddeler i London, at han ikke har territoriale krav nord for Kongeaaen.

Dispositioner for de preussiske styrker: I. korps erobrer Als. III. korps koncentreres omkring Randers for at imødegå en evt. dansk offensiv fra nord. Der rekognosceres mod nord. Mål: besættelse af Vendsyssel og Thy.
Østrig (II. korps): demonstrerer mod Fyn, samt dækker III. korps i ryggen. Detachement efterlades til beskyttelse af Vestkysten (19.6) > Erobring af Vesterhavsøerne er ønskværdig (24.6).

26 o6 Krigen genoptages. Forvaltningen af Jylland overtages af III. preussiske korps generalkommando i Randers.
9. østrigske jægerbataillon afgår til Vestkysten (Ribe, Varde).

29/30 o6 Als erobres.

o1 o7 ff. Operationerne mod Limfjorden begynder. Forsigtig preussisk fremrykning fra Hobro mod nord. Besættelsen af Vendsyssel og Thy opprioriteres. Vestkysten nedprioriteres indtil den østrigske flåde kan nå frem.

o3 o7 ff Østrigske rekognosceringsafdelinger (rytteri og infanteri) afgår fra Østkysten mod Varde og Ringkøbing.

o4 o7 Armébefaling: To brigader af det østrigske korps beordres fra Kolding-Vejle=området mod den vestlige del af Limfjorden. De østrigske styrker på Vestkysten reduceres.

o5 o7 I Randers etableres et militærgouvernement for Jylland (inklusive enklaverne i Slesvig med Ribe) med von Falckenstein som militærguvernør.

o7 o7 Den østrigske styrke sættes i march mod Limfjorden via Holstebro.
Der medfølger et filialfeltpostkontor.

o9/10 o7 Stor østrigsk troppekoncentration ved Holstebro, hvorfra den går mod Skive og Struer. De flg. dage sættes over til Mors og Thy.
I den østlige sektor besætter preussiske styrker Alborg og derefter Vendsyssel.

11 o7 Den østrigske flådeafdeling når Listerdyb. Operationerne mod Vesterhavsøerne begynder.
Bismarck foreslår i Wien, at Danmark som betingelse for fredsforhandlinger skal anerkende Preussens og Østrigs ret til at disponere over Hertugdømmerne, Lauenburg og de jyske enklaver i Slesvig.

16 o7 Det østrigske svar til Danmark nævner disse punkter.

19 o7 Hammer kapitulerer til 9. østr. jægerbtn.

20 o7 2. våbenhvile begynder.

24/25 o7 Rømningen af Mors, Thy og Vendsyssel indledes.

25 o7 Forhandlinger om fredspræliminærer og våbenstilstand begynder i Wien.

Bismarck og Østrig modificerer (trods den preussiske konges modstand) kravet på enklaverne. Ribe anerkendes som dansk. Øvrige enklaver indgår i et territorialbytte.

o1 o8 Præliminærfred og våbenstilstand (12 uger).

II. SPECIEL DEL.

OVERSIGT OVER TROPPESTYRKER M.V. PÅ VESTKYSTEN MAJ - JULI 64.

(En østrigsk brigade bestod af 2 regimenter. Et regiment på 1920 mand var delt i to bataillioner (af 960 mand). Til hver brigade hørte en jægerbtn. på 963 mand (inddelt i 6 kompagnier); et batteri på 8 kanoner og 117 (164) mand. Brigaden fik tildelt rytteri efter behov. Et dragonregiment på 760 mand inddeltes i 5 eskadroner, hver på ca. 150 mand og heste. - Til mandskabsstyrken skal normalt lægges ca. 10% ikke-kombattanter).

o5 o5 1. btn. af østr. inf. reg. nr. 34 (Kongen af Preussen) af brigaden Gondrecourt beordres med to eskadroner husarer til Tønder og Møgeltønder.

11 o5 Strejftog afgår fra Tønder til Ribe for at inddrive tidligere pålagte krigskontribution.

12 o5 Våbenhvile. Østrigske korpshovedkvarter forbliver i Kolding.

13 o5 Brigaden Nostitz afgår til besættelse af Vestkysten.
Inf.reg. nr. 34: Regimentsstaben forlægges til Tønder, hvor 1. btn. og 2. esk. Liechtenstein-husarer befinder sig. Højer belægges.
2. btn. går til Løgumkloster.

15 o5 Strejfkorpset forlader Ribe. Byen og omegn besættes af 9. jægerbtn. (anmeldt ialt 800 mand, heraf 300 til byen).
Ringkøbing og Skjern besættes af 14. inf. reg.(Storhertugen af Hessen);
Varde og omegn af 27. inf. reg. (Kongen af Belgien) og brigadestaben med general Nostitz, en eskadron, brigadens batteri og lazaret.

24 o5 14. inf. reg. flyttes fra Ringkøbing amt og lægges langs landevejen mellem Grimstrup og Vejen. Regimentsstaben i Holsted.
Eskadronen og batteriet flyttes fra Varde til Ribes omegn.

19 o6 ff Brigaden Nostitz afgår mod Kolding. To kmp. af 27. inf. reg. efterlades midlertidigt i Varde.

(23 o6) 9. Jægerbtn. går fra Ribe til Gauerslund, syd for Vejle Fjord.

34. Reg.: 2. btn. går fra Løgumkloster til Haderslev sammen med regimentsstaben og ½ esk. husarer.
1. btn. forbliver i Tønder, Møgeltønder og Ribe sammen med ½ 2. esk. Liechtensteinhusarer.

25 o6 9. jægerbtn. og ½ batteri (nr.4 af 1. art. reg.) beordres til Ribe.
Styrken på Vestkysten underlægges oberst Schidlach (fra 9. jægerbtn).

26 o6 9. jægerbtn. afgår til Ribe. 3. og 4. kmp. går til Varde, der den

27 o6 forlades af de to derværende kmp. af reg. 27.

28 o6 Danske postvæsen i Ribe ophører. Postkontoret beslaglægges, og der oprettes et preussisk feltpostrelais i byen.
Der opretholdes feltpostruter til Haderslev, Tønder og Varde.

29 06 5. og 6. esk. Windischgrätz-dragoner sendes til Vestkysten som forstærkning (Ribe / Tønder).

01 07 De militære dispositioner ændres. (Se: Generelle afsnit).

03 07 ff. Resterende eskadroner Windischgrätz-dragoner sendes fra Østkysten mod Ringkøbing, hvorfra de skal gå mod nord. I Skjern skal 2.btn. af østrigske inf. reg. Ramming, der går via Varde, slutte sig til dem. 6. esk. Winditschgrätz-dragoner afgår mod nord (via Ribe) til denne styrke.
Endvidere afgår på denne tid 1. btn. af reg. 34 fra Tønder til Vejle sammen med 1/4 batteri (2 kanoner).

9. jægerbtn. trækkes til Tønder og omegn.

Den samlede styrke på Vestkysten dvs. i Ribe/Tønder området er:
En eskadron Winditschgrätz-dragoner, 9. jægerbtn. og 1/4 batteri, idet

06 07 ½ 2. eskadron Liechtenstein-husarer på Vestkysten går nordpå.

06 07 (senest): står 9. østrigske jægerbtn. med hovedkvarter og 1. kmp. i Tønder. 2. kmp. i Ballum. 3. og 4. kmp. går fra Varde mod syd. 5. og 6. kmp. med det 1/4 batteri i Skærbæk.

07 07 Styrken i Vestjylland (nord for Kongeåen) har til opgave at rekognoscere mod nord og iagttage kysten ned til Varde.

11 07 9. Jægerbtn. koncentreres omkring Tønder/Højer: med stabskvarter og 3., 4. og 5. kmp. i Højer; 1. kmp og ½ 2. kmp. i Emmelsbüll, ½ 2. kmp. i Ballum; 6. kmp. i Rickelsbüll; 1/4 batteri i Marienkog; og eskadronen fordelt på Møgeltønder, Højer og Tønder.

Ribe: Der oprettes et slesvigsk postkontor i byen. Det preussiske feltpostrelais forlader (eller har forladt) den. Den fjendtlige styrke må på dette tidspunkt have været nærmest nul.

13 07 Sild besættes.

14 07 Rømø besættes.

18 07 Før og Amrum besættes.

20 07 Våbenhvile.

21 07 9 Jægerbtn. kantonnerer på Vesterhavsøerne samt i Højer og Ballum, Eskadronen og det 1/4 batteri i Møgeltønder.

29 07 Fanø rømmes af danske afdeling der.

31 07 afgår 6. kmp. af 9. Jægerbtn. fra Vyk for at besætte Fanø. Den vender tilbage 2. august.
9. Jægerbtn. stab og 4. kmp. i Tønder. 3. kmp. i Højer og omegn.

01 08 Våbenstilstand. Bekendtgørelse fra Overkommandoen i Aabenraa:
De danske områder syd for Kongeåen henlægges under civilkommissærernes forvaltning i Flensborg.
Under våbenstilstanden er den jyske og slesvigske vestkyst besat af brigaden Tomas med stab i Tønder. 9. jægerbtn. forbliver i Tønderområdet.

09 08 11. østrigske jægerbtn. indkvarteres i Ribe.

25 09 11. jægerbtn afløses i Ribe af en østrigsk Pionerafdeling.

15 10 Slesvigske postvæsen i Ribe ophører.

30 10 Freden underskrives i Wien.

16 11 Ratifikationerne af freden udveksles i Wien. Rømningen af Jylland med udmarch bl.a. over Ribe begynder.

POSTVÆSENET I RIBE EFTER 26. JUNI 1864.

Vi ved ikke nøjagtigt, hvor stor Ribes garnison var i dagene 23. - 27 juni. Oplysningerne i de officielle krigshistorier tyder på et tal mellem nul og omkring 400 mand. Dette tal synes næppe at kunne retfærdiggøre opretholdelsen af det af Ehlern Jessen postulerede "tyske feltpostkontor i postkontoret i Ribe" i disse dage. Jfr. oversigten side 8.

Byens postale situation ændrede sig brat, da krigen blev genoptaget den 26. juni. Forbindelsen med Kolding blev afbrudt - måske også forbindelserne med de slesvigske postkontorer. I sidste tilfælde har afbrydelsen dog kun været kortvarig, thi allerede den 29. eller 30. modtog man i Ribe tyske aviser sydfra (3). Forklaringen herpå må ligge i byens særlige postale situation i disse dage.

Hovedparten af 9. østrigske jægerbataillon må være ankommet til byen senest den 27. juni. Næste dag indfandt bykommandanten sig sammen med en preussisk feltpostkommissær på postkontoret og beslaglagde kasse- og frimærkebeholdning. Postmester Steenberg blev spurgt, om han var villig til at fortsætte under preussisk ledelse (dvs. indtægterne skulle gå i den preussiske feltkrigskasse). Det blev også oplyst, at forsendelserne skulle censureres af kommandanten før afsendelsen.

Da Steenberg anså disse krav for uforenelige med sin embedsed, overtog den preussiske feltpostkommissær postkontoret med beholdning og inventar. Iflg. Steenbergs samtidige indberetning til Gpd., som denne meddelte finansministeriet den 6. juli, sendte den preussiske postmester feltpost til Varde, Tønder og Hadersley. Kolding nævnes ikke (4). Byens avis omtalte ikke denne udvikling før et par måneder senere, idet den var underkastet censur, der forbød omtale af de alliereredes troppebevægelser og militære anordninger (5).

Samme aften holdt kommunalbestyrelsen i Ribe et ekstraordinært møde, hvor man drøftede den nye situation, hvor rekvisitioner på såvel post- som militære ægtvogne indgik til borgmesterkontoret. Man vedtog ved amtsstuens hjælp at forsøge at få oprettet en stadig vognpark fra landet, så fjendens kørselsrekvisitioner kunne imødekommes, og at anmode postmester Steenberg om, at forestå ledelsen af disse kørsler. Vi ved på nuværende tidspunkt ikke, om han faktisk kom til at fungere i denne stilling. Ligeledes opfordredes postkontrahent Rosenstand til foreløbigt at vedblive med postkørslerne til Skærbæk og Kastrup. På mødet den 4. juli rettede man en lignende opfordring til postkontrahent A. Pedersen, der kørte til

Endrup Posthus (en kro på ruten til Varde). I begge tilfælde gav kommunen garanti for betalingen for kørslerne (6). Vi kan ikke af det her benyttede kildemateriale se, om disse ruter blev kørt i den følgende tid, men opfordringen den 4. juli lader formode, at man ikke har lagt større hindringer i vejen for dem fra fjendens side - i hvert tilfælde ikke på dette tidspunkt.

Om feltposten er blevet befordret med disse kørsler eller med særlige feltpostbefordringer (ægtkørsler),oplyser kilderne ikke noget om.

Som det fremgik af Steenbergs indberetning til Gpd. skulle forsendelserne censureres. Heraf følger, at feltposten også havde til opgave at opretholde postgangen for byens befolkning. J. Helms fortæller i sine erindringer (7), at hans kone i denne periode ville sende et brev til en svigerinde, men fik brevet tilbagevist, "da hun i Forbigaaende havde nævnet deri, at der var Soldater i Byen", - "... kun et aabent indleveret Brev, som først blev nøje gennemlæst, kunne der være Haab om at faa afsendt med Posten.".

Det preussiske feltpostrelais opretholdt altså en efter forholdene"normal" postforbindelse til og fra Ribe, og allerede i begyndelsen af juli synes man igen at have kunnet få danske aviser i Ribe (8) - formodentlig via Lübeckruten.

Den postale udvikling i Ribe forløb altså anderledes end i det øvrige Jylland, hvor postkontorerne var lukket og postgangen blevet indstillet umiddelbart efter den 26. juni. Først i midten af juli blev der nord for Kongeåen - måske kun enkelte steder - åbnet adgang for civilbefolkningen til i særlige tilfælde at benytte den preussiske feltpost (9).

Hvorfor fik Ribe denne særstilling ? Ingen af de kendte kilder udtaler sig direkte derom, men man kan pege på nogle faktorer i situationen, som måske kan forklare forholdet.

1) Ribe var fra den første krigsperiode kendt som "postkasse" for forsendelser mellem Slesvig og det ubesatte Danmark (Se POM 20, s.110). Fjenden havde af militære grunde interesse i at kontrollere kommunikationen til og fra byen, da det ellers ville være en relativ let sag at opretholde forbindelse herfra til den endnu ubesatte del af Vestjylland. (Der var på det tidspunkt kun en mindre fjendtlig afdeling i Varde). Overtagelsen af postkontoret og indførelse af censur gjorde forsendelse af efterretninger af militær og politisk værdi vanskeligere - omend ikke umulig.

2) Feltpostrelaiset betød en lettelse i kommunikationen mellem de militære enheder på Vestkysten etc. indbyrdes og med hovedkvarteret i Kolding. Styrken var dog så lille og dens opgaver så lavt prioriteret, at det næppe har været det egentlige formål med feltpostrelais'et at holde den militære posttrafik igang. Det kunne klares uden et relais.

3) Uden om den danske (jyske) enklave, Ribe, lå slesvigske distrikter. En lukning af Ribe postkontor ville også ramme befolkningen i disse områder. Hvis dette skulle undgås uden ændringer og omlægninger af ruter og tider, var det nødvendigt at opretholde en vis service på Ribe pkt. Da Steenberg ikke ville på de betingelser, der blev tilbudt, overtog feltpostrelais'et denne opgave.

4) Politiske hensyn: Ved at oprette et feltpostrelais i Ribe meddelte man omverdenen, at man var i besiddelse af hele det slesvigske fastland og gjorde krav på det; denne tolkning er måske snarere en efterrationalisering end udtryk for samtidens synspunkter. Vi ved ikke, om dette aspekt har spillet nogen som helst rolle i beslutningsprocessen der førte til fjendens overtagelse af postvæsenet i Ribe den 28. juni.

Bortset fra det tidligere nævnte ikke-afsendte brev, Helms generaliserende udsagn iøvrigt og Steenbergs indberetning til Gpd. nævnes der og kendes der ingen forsendelser fra Ribe i feltpostrelais'ets periode. - M u l i g v i s findes der dog et e n k e l t b r e v, der kan give et par oplysninger. Desværre kan denne kilde ikke ophavsbestemmes med sikkerhed for øjeblikket.

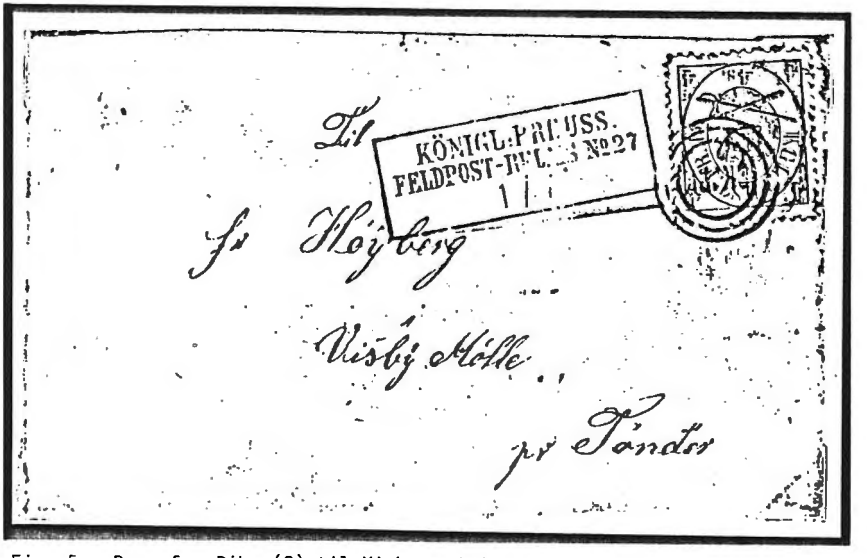

Fig. 5. Brev fra Ribe (?) til Visby med dansk frankering, der er afstemplet med SKJBK-stemplet. Endv. stempel med No. 27 dateret 1/7 (64) fra et preussisk feltpostrelais. Brevet, der tilhører Postmuseet, diskuteres nærmere på de følgende sider.

Ehlern Jessen har på Postmuseet fremdraget et brev (se ill. foregående side), der er frankeret med et 4 sk. karmint mærke af 1864 udgaven. Mærket er afstemplet med Skærbæk-stemplet: SKJBK i Esrom-typen, og sidestemplet med et preussisk felt-postrelais-stempel nr. 27.

Der er tale om en brevforside uden anden datering end stemplets. Afstemplingsdatoen er efter Ehlern Jessens og Erik Jensens opfattelse utvivlsomt 1/7.

Brevet er sendt til Fred. Høyberg, Visby Mølle.

Ehlern Jessen omtaler med god grund brevet som "mystisk", men mener iøvrigt, at det er afsendt fra Skærbæk, hvor frimærket på afsendelsestidspunktet ikke var gyldigt som frankering. (10).

Jeg mener, at det er muligt at bestemme brevet lidt nøjere end Ehlern Jessen har gjort.

Den 4. juli meddelte en "Verfügung" (anordning) fra det preussiske generalpostamt, at der var oprettet feltpostrelais'er i Sønderborg, Ribe og Augustenborg (11). Vi ved i hvilke byer der indtil da var oprettet feltpostrelais'er, og vi ved hvilke stempelnumre en del af disse relais'er benyttede. Vi kan også se, at stemplerne sandsynligvis er blevet tildelt relais'erne i nummerorden, efterhånden som de er blevet oprettet. Desværre ved vi ikke hvilke numre der er tildelt de to sidst oprettede relais'er i Danmark.

Går vi ud fra, at tildelingen af stempler på dette tidspunkt stadig er foregået i nummerorden, kan vi under hensyntagen til den ovenfor nævnte usikkerhed opstille følgende mulige tildelinger til de tre nævnte byer:

I. nr. 24, 25 og 26,
II. nr. 24 eller 25, 26 og 27,
III. nr. 26, 27 og 28.

Stemplerne til og med nr. 25 var toringsstempler. Fra og med nr. 26 blev udsendt ramme-stempler. Endvidere er det påvist, at nr. 26 er blevet anvendt i S ø n d e r b o r g.

1. række bortfalder, idet nr. 27 (med dato 1/7) iflg. forudsætningerne må være udsendt samtidig med nr. 26 (Sønderborg).

2. række. Vi kan fastslå, at hvis nr. 24 eller nr. 25, (der kan kun være tale om et af dem), har været anvendt i Ribe, er dette Høyberg brev ikke fra Ribe. Omvendt hvis nr. 24 eller 25 blev anvendt i Augustenborg, må nummer 27 have været anvendt i Ribe.

Den m e s t s a n d s y n l i g e r æ k k e f ø l g e er nr. 26, 27 og 28, dvs. stemplerne nr. 27 og 28 skal fordeles på henhv. Ribe og Augustenborg.

1) Er nr. 27 anvendt i Augustenborg, kan frankeringen - omend med forbehold accepteres. Byen var slesvigsk, men var først blevet besat to dage tidligere. Forsendelsesvejen kan da have været:

a) via Flensborg - Tønder og herfra fejlsendt til Skærbæk, hvor frimærket er blevet stemplet. Derfra tilbage til Visby. Feltpoststemplet må da formodentlig have været anvendt i Augustenborg, eller

b) via Aabenraa og Haderslev til Ribe. Derfra til Skærbæk (afstempling) og videre til Visby. I dette tilfælde kan vi ikke afgøre, om feltpoststemplet er påført det ene eller det andet sted.

2) Feltpoststempel nr. 27 anvendt i R i b e:

Der bestod med sikkerhed en eller flere forbindelser fra Ribe til Skærbæk, og feltpostrelais'et i Ribe modtog privatbreve. H v i s brevet derfor er afsendt fra Ribe, har feltpostkommissæren sidestemplet brevet med sit relaisstempel.

Vi kan kun gisne om, hvorfor han ikke har annulleret frimærket: var det med vilje, fordi frimærket var dansk ? ramte han ved siden af ? eller havde han til hensigt at stemple mærket med nummerstempel 55, men glemte det ?

Frimærket må imidlertid anses for at være gyldig frankering fra den danske by, Ribe, med mindre det udtrykkelig var blevet erklæret ugyldigt, hvad vi intet ved om. Brevet er dog, så vidt jeg ved, uden portopåtegninger.

At brevet er blevet "omkarteret" i S k æ r b æ k og frimærket "ankomststemplet" der, dvs. frankeringen legitimeret som gyldig (og genanvendelse umulig), kan forstås på baggrund af situationen - men proceduren kan naturligvis ikke forklares med sikkerhed.

Om man i denne situation foretrækker Ribe eller Augustenborg som ophavssted, beror på et skøn over hvilken vægt, man vil tillægge forskellige faktorer og vor viden om disse. Vi ved intet eller så godt som intet om de postale forhold i Augustenborg i disse dage, mens brevet afstemplings- og befordringsmæssigt kan forklares inden for sikre rammer, hvis vi vælger Ribe.

Det må efter min mening veje i dette skøn, at vi ved, at Fred. Høyberg havde nær familie samt venner og bekendte i Ribe (se POM nr. 19, s. 65) - og at han intet sted i sine erindringer nævner noget om nogen tilknytning til Als. Det må også understreges, at der med disse betragtninger ikke er "bevist" noget.

Muligheden for, at brevet er sendt fra Skærbæk til Visby kan selvfølgelig ikke udelukkes. I så fald må det være sket via Ribe, Der er ingen basis for en antagelse, at feltpostkontoret skulle have været stationeret i Skærbæk den 1/7.(12). Hvis man derfor vil anse Skærbæk som ophavssted, må man også kunne forklare, hvorfor brevsamleren i Skærbæk ikke har grebet ind over for den ugyldige frankering, hvad der var hans pligt, samt hvorfor brevet er sendt til Visby via Ribe, dvs. man må kunne forklare to oplagte - omend ikke umulige fejl. Men måske skulle posten fra Skærbæk til censur i Ribe før den kunne videreekspederes ? - vi ved intet derom.

Feltpostrelais-stempel nr. 27 kendes iøvrigt også som transitstempel på to bre-

ve fra sidst i august 64. Materialet tyder på, at stemplerne har været anvendt i Århus- området - måske af feltpostrelais'et i N i m t o f t e på Djursland. Dette relais, hvis oprettelse,(så vidt jeg ved i dag),ikke omtales i de preussiske "Verfügungen", nævnes i bekendtgørelsen af 21.juli vedrørende den preussiske feltposts overtagelse af postvæsenet i Jylland, som det af militærgouvernementet oprettede Postinspektorat for Jylland udsendte. Relais'et synes at være blevet oprettet umiddelbart før eller den 24. juli.

Hvorfor blev feltpostrelais'et i Ribe afløst af et slesvigsk postkontor den 11. juli ?

Jeg har tidligere nævnt (POM nr. 19, s.58) at der allerede i begyndelsen af juli blev arbejdet på planer om, at lade det preussiske feltpostvæsen overtage postvæsenet i Jylland. Om denne tidlige meddelelse refererer til den begrænsede ordning, der fra omkring midten af juli blev realiseret i hvert tilfælde enkelte steder (jfr. note 9), eller til den endelige plan, der blev offentliggjort den 21. juli, ved vi ikke. Men vi ved, at feltposten foruden at anvende de resourcer, der var til rådighed i Danmark, måtte indkalde ekstra mandskab fra Tyskland (13).

Den preussiske feltpost har i denne situation næppe været interesseret i at opretholde et feltpostrelais i Ribe for preussiske midler. Østrigerne har formodentlig ikke haft kapacitet til (jfr.s. 5) eller interesse for at opretholde et feltpostkontor for civilbefolkningen i Ribe på det tidspunkt. Skulle der fortsat være et postvæsen i Ribe - hvad det slesvigske postvæsen må formodes at have haft en vis postal interesse i - var der reelt set kun én mulighed tilbage, at oprette et slesvigsk postkontor. Det var i hvert tilfælde løsningen, der blev realiseret.

Sceneriet, der kunne tale for, at der måske også lå politiske motiver bag oprettelsen af det slesvigske postkontor i byen, var der (jfr. tidstavlen), men det er ikke muligt at påvise nogen direkte sammenhæng mellem politik og postvæsen i kildematerialet.

Det slesvigske postkontors opgaver:

Postkontoret har formodentlig foruden den civile post også ekspederet den lokale østrigske feltpost, (så længe der var nogen), som det var tilfældet ved andre slesvigske postkontorer. Forsendelsen af denne kunne ske med de ordinære poster eller med ægtkørsler, som by og amt i første omgang måtte betale for. Disse akkorderede derfor så vidt muligt om faste kørsler til en aftalt pris. Vi kender en sådan aftale fra 28. august indgået mellem Døstrup og Ribe om feltpostkørsel mellem de to byer til en pris af 4 rdl. og 48 sk. per dag for tur-retur (14).

Vi har ingen oplysninger om andre feltpostkørsler til og fra Ribe på denne tid. Vi ved dog, at af kontorets faste ruter var kun Haderslev- og Tønderruten i gang i september. (15). Ruten til V a r d e må antages at være opgivet, idet af-

talen af 1. september om udvekslingen mellem Slesvig og Jylland kun forudså udveksling af post i Kolding (16).

Det slesvigske postkontor blev bestyret af den konstituerede postmester L. Lorenzen, hvis udnævnelse til Ribe omtaltes i det slesvigske Forordningsblad - der ikke nævner Steenbergs afskedigelse. Lorenzen havde tidligere været ansat i det danske postvæsen og var således inde i forretningerne (17).

Det slesvigske postvæsen benyttede på det tidspunkt stadig det danske reglement, for så vidt det ikke udtrykkelig var ophævet på grund af de ændrede forhold eller af nye bekendtgørelser.

Portoen var uændret 4 sk. = 1 1/4 Sch. Courant. Brevene kunne fortsat betales med frimærke eller sendes franco (18). Om der kunne sendes ufranco breve til Jylland eller til det ubesatte Danmark, ved jeg ikke.

Der blev anvendt slesvigske frimærker, og et nyt dagstempel med inskriptionen RIPEN blev taget i brug. Det danske nummerstempel må formodes at have været i brug til den 20 juli.

Oprettelsen af feltpostrelais'et og derefter det slesvigske postkontor i Ribe betød, at Ribe havde postforbindelse med Jylland og det ubesatte Danmark, før det øvrige Jylland fik en tilsvarende forbindelse. PA grund af bekendtgørelsen af 1. august (Se POM nr. 19, s. 59) der overførte forvaltningen af enklaverne fra militærgouvernementet i Aarhus til den øverste civile myndighed i Slesvig, beholdt Ribe sit fremmede postvæsen længere end det iøvrigt var tilfældet i Jylland. Det slesvigske postkontor i Ribe lukkede først den 15. oktober. Samme dag blev det danske postvæsen genetableret i byen. Forinden havde postmester Steenberg i midten af september uofficielt åbnet danske postruter til både Varde og Kolding, dvs. de to tidligere ruter, som det slesvigske postvæsen ikke kørte.

Kildematerialet viser, at dette skete i nær forståelse med stiftamtmand Nielsen (19), der som amtmand havde en klar interesse i, at disse forbindelser blev kørt. Amtets post til den del af amtet, der lå nord for Kongeåen, fx. Varde, måtte under det slesvigske system om ad Haderslev og Kolding, før den kom til Varde. Disse "uofficielle" kørsler synes at have fungeret uden at blive antastet af de fremmede myndigheder (20).

Diskussion af den tidligere opfattelse af årsagerne til det slesvigske postkontors åbning 11. juli 64.

Den i tidligere fremstillinger fremsatte påstand, at oprettelsen af det slesvigske postkontor den 11. 7. skyldtes en almindelig bestemmelse om, at Ribe skulle administreres som en del af Slesvig, duer efter min mening ikke som forklaring. Påstanden, der uden tvivl er hentet fra A. Rosenkranz (21), som skriver: "Auf die allgemeine Anordnung, dass in allen Orten südlich der Königsau schleswigsche Verwaltung einzuführen sei, wurde auch in Ripen... ein schleswigsches

Postamt eingerichtet".(I følge den almindelige anordning, at der skulle indføres slesvigsk forvaltning alle steder syd for Kongeåen, blev der også oprettet et slesvigsk postkontor i Ribe).

Hvis der fandtes en sådan a l m i n d e l i g (i modsætning til h e m m e l i g) anordning (forordning) måtte den være offentliggjort i civilkommissærernes forordningsblad. Heri findes imidlertid kun forordningen af 1. august. Denne forordning kan naturligvis ikke anvendes til at begrunde forhold, der ligger før den blev offentliggjort, med mindre man direkte kan påvise, at der den 11. juli blev anvendt regler, der først blev offentliggjort senere.

Opsummering: En analyse af forhold-ene ved henhv. feltpostrelais'ets og det slesvigske postkontors oprettelse i Ribe tyder på, at forklaringen på deres etablering skal findes i henhv. militære og postale motiver. Det kan ikke udelukkes, at politiske motiver også kan have spillet en vis rolle, men de kan ikke påvises direkte i det benyttede kildemateriale.

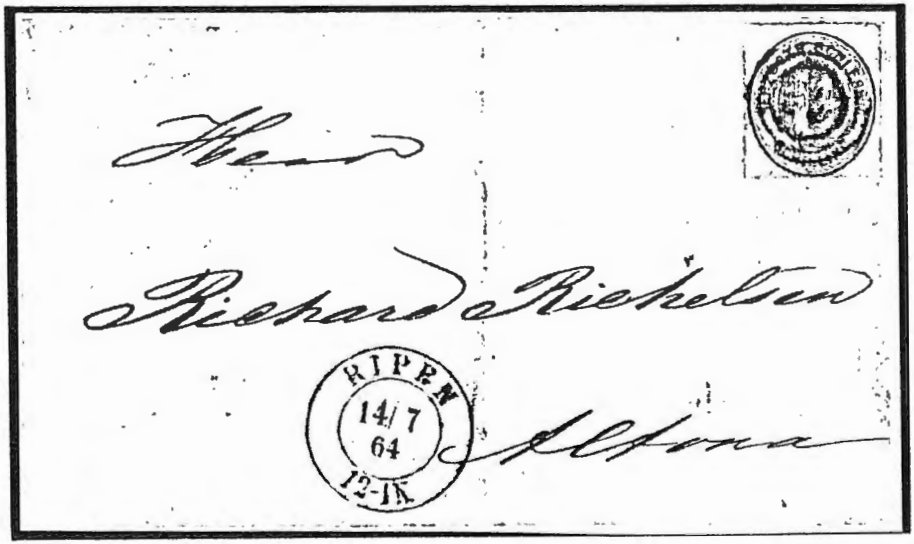

Fig. 6. Brev fra Ribe til Altona med NUM-55 på slesvigsk frimærke. Dagstempel: TOR-type med inskription: RIPEN og dato 14. 7. 64. Stemplernes skæbne omtales nærmere på de følgende sider. Kilde: NFT 1969, s. 80.

DE DANSKE POSTSTEMPLERS SKÆBNE EFTER 28. JUNI / 11. JULI.

A. Tholl og senere Ehlern Jessen har begge gjort rede for brugen af Ribes stempler, såvel de danske som det tyske.

Det vil af min fremstilling fremgå, at jeg ikke er enig med Ehlern Jessen i hans analyse af RIPEN-stemplet af 14.6. 64 og følgelig heller ikke i de konsekvenser, han drager af dette for den følgende periodes vedkommende, dvs. efter 11 juli. Heller ikke A. Tholls opfattelse (22) af brugen af blækannullering i Ribe i det slesvigske postkontors første dage kan jeg uden videre tilslutte mig. Han forsøger efter min mening at "harmonisere" kilderne, dvs. samarbejde mere eller mindre afvigende kilder. Det må dog indrømmes, at der er mindst 33 % chance for, at hans opfattelse er rigtig, hvilket jo ikke er helt dårligt.

Om det danske nummerstempel og det slesvigske RIPEN-stempel forklarede postmester Lorenzen iflg. Rosenkranz, at det slesvigske postkontor i de 3 - 4 første dage efter oprettelsen annullerede frimærkerne med blæk, derefter med et nyt dagstempel, da der ikke fandtes et nummerstempel. ("sind in den ersten 3 - 4 Tagen die Marken durch Tintenschrift entwertet, nachdem durch neuen Ortsstempel, da ein Ringstempel nicht vorgefunden wurde". (23).

Rosenkranz bog kom i 1897. Han havde da arbejdet med stoffet i nogle år. På det tidspunkt boede Lorenzen i Kiel som pensioneret postmester, og Rosenkranz var i kontakt med ham. Vi ved ikke præcist hvornår, de har talt sammen om emnet, men omstændighederne tyder på, at det må være sket ca. 30 år efter begivenhederne.

Selv om Rosenkranz ikke direkte tilskriver Lorenzen meddelelsen, der daterer det slesvigske postkontors åbning, er denne sikkert en af de oplysninger, han har fået af ham. (Den findes mig bekendt kun hos Rosenkranz). Oplysningen er uafhængig af Lorenzens øvrige udsagn, og den bekræftes om end ikke på dato, så dog i substans og tid af andre kilder (jfr. note 17) og må accepteres som korrekt eller nogenlunde korrekt.

Derimod står vi mere usikkert over for Lorenzens øvrige udsagn. Den første sikre forsendelse vi overhovedet kender fra det slesvigske postkontor i Ribe er stemplet med toringsstemplet RIPEN den 14.7.64 og frimærket annulleret med NUM-55. (Se ill. side 17). Den betyder, at Lorenzens b e g r u n d e l s e for at anvende blæk - senere (indtil 2o. juli) dagstempel - til annullering af frimærkerne ikke er korrekt.

Hvorfor giver Lorenzen egentlig en så urigtig forklaring om disse forhold 30 år efter begivenhederne ?

1) Det ville være nærliggende at affærdige problemet med, at hans hukommelse efter ca. 30 års forløb har svigtet ham med hensyn til denne detalje, og at han måske snarere har svaret på, hvordan han ville have båret sig ad, hvis han af den ene eller den anden grund ikke havde et annulleringsstempel til sin rådighed.

Herimod taler efter min mening, at han ikke er i tvivl om, at han egentlig skulle have anvendt nummerstemplet i de første dage, en lille detalje, der tilsyneladende forlener hans udsagn med stor troværdighed.

Før den anden mulighed diskuteres, er det nødvendigt, at undersøge et andet udsagn om disse stempler. Det støtter tilsyneladende Lorenzens beretning.

Da det slesvigske postkontor blev inddraget den 15. oktober, konstaterede man, at de tidligere danske stempler (samt et par brevsamlingstasker) manglede. Den danske postinspektør for Jylland, Schultz, må ret omgående have skrevet til det slesvigske postinspektorat herom, thi den 23. oktober kunne han meddele postmester Steenberg, at dette om "de ved Tilbageleveringen.... manglende Dags- og Annulleringsstempler....(havde) yttret, at de Stempler, der i sin Tid overleveredes til det dengang i Ribe etablerede Slesvigske Postkontor, vare afslidte, og at navnlig Dagsstemplet ikke kunne bruges, da de tilhørende Typer manglede.

For Udbyttet ved Salget af disse Stempler anskaffedes derfor et nyt Dagsstempel", som man havde sendt til Schultz. (24).

Henvendelsen fra Schultz har næppe vakt større begejstring i det slesvigske postinspektorat. Det må have været lidt pinligt at blive mindet om, at man ikke havde opfyldt sine forpligtelser og afleveret de tidligere danske stempler (25). Inspektoratets svar er da også både defensivt og offensivt og minder mere om et partsindlæg i en erstatningssag end en saglig redegørelse for et bestemt forhold. Det forklarer, hvorfor stemplerne ikke er blevet afleveret, man erkender indirekte en erstatningspligt, hvis størrelse man selv fastsætter, idet man sender det slesvigske RIPEN-stempel til Schultz som kompensation. Det havde man ikke længere brug for i det slesvigske postinspektorat. Ribes danske postkontor kunne heller ikke anvende det på grund af den tyske indskrift. På den måde var man kvit.

Svaret indeholder forklaringer, der går uden om sagens kerne. De manglende typer i dagstempler lyder som en dårlig udflugt (sådanne måtte kunne skaffes), når man ved, at den egentlige årsag til, at man ikke ville / kunne anvende det danske stempel, var en anordning af 7. april, der påbød tysk inskription i de slesvigske stempler. Om stemplerne iøvrigt var så nedslidte, som inspektoratet giver udseende af, er tvivlsomt. Dagstemplet var kun et par år gammelt, og aftrykkene af nummerstemplet synes at være tilfredsstillende (26).

Samtidig forsøger inspektoratet, så vidt man kan se af Schultz' version af svaret, at fremkalde indtryk af, at stemplerne er solgt samtidig, hvilket logisk set i den givne situation vil sige før (evt. samtidig med) anskaffelsen af det nye slesvigske RIPEN dagstempel.

Det er muligvis en helt bevidst, men ikke særlig korrekt fremstilling.

Vi må gå ud fra, at det slesvigske postinspektorat har undersøgt sagens akter og / eller rettet en henvendelse til Lorenzen for hvem sagen også indeholdt et "pinligt" element, for at få en erklæring fra ham, før det svarede Schultz.

Kendsgerningen var, at stemplerne af den ene eller den anden grund ikke fandtes. Det måtte forklares på en acceptabel måde, der ikke belastede Lorenzen, og sagen bringes til afslutning. Om forklaringen, man gav, var historisk og saglig korrekt eller ej, var egentlig ligegyldigt set med det slesvigske inspektorats øjne, blot den var acceptabel, dvs. ikke kunne gendrives, så sagen blev afsluttes.

Det slesvigske inspektorats svar er derfor først og fremmest en kilde, der kan oplyse os om, hvordan inspektoratet ønskede, at sagen skulle ses, og mindre - måske slet ikke - til, hvad der virkelig var sket med de danske stempler. Udsagnene er på nogle punkter mere manipulerende end overbevisende.

Set på baggrund af almindelig administrativ praksis, tyder Lorenzens udsagn på, at han har haft kendskab til inspektoratets svar til Schultz. (Man fristes nærmest til at tro, at han kan have haft en finger med i spillet ved dets udformning).

Da han skulle svare på Rosenkranz spørgsmål omk. 1895, anvendte han postinspektoratets "partsindlæg" fra 1864 som svar, men omformet til en logisk uangribelig forklaring af en bestemt historisk situation på Ribe pkt. i juli 1864. Rosenkranz har uden videre troet på ham, og har næppe haft nogen mulighed for at gennemskue forklaringen.

Lorenzens svar omk. 1895 fortæller derfor først og fremmst noget om, hvordan han på det tidspunkt ønskede, at efterverdenen skulle se problemet - ikke nødvendigvis hvordan det forholdt sig historisk. Han var embedsmand og loyal til det sidste - ikke posthistoriker.

Det betyder, at vi på grundlag af disse kilder ikke med rimelig sikkerhed kan udtale os om, hvorvidt der virkelig blev anvendt blækannulleringer i Ribe i de første dage, og om det nye dagstempel først kom et par dage efter åbningen, hvad såvel Lorenzen som inspektorat gerne vil have os til at tro. Det kan vi ikke vide noget om. De to kilder er næppe uafhængige af hinanden og kan derfor ikke bekræfte hinanden. Deres vidneværdi om forholdene omk. den 11. juli er formodentlig meget ringe. Hvis der er substans i påstanden om den forsinkede ankomst af det ny dagstempel, bliver A. Tholls forklaring rimelig - men reel set ved vi intet. Grotesk bliver situationen, hvis det skulle vise sig, at Lorenzen måske ikke var i Ribe de første dage. Aalborg Stiftstidende nævner den 20. juli, at kaptajn Schmidt v. Schwarzenborn af fjenden er indsat som postmester i Ribe. Det kan for tiden ikke afgøres, om der er tale om en fejlinformation. eller evt. den preussiske feltpostkommissær eller en person, der har haft tilknytning til det slesvigske pkt. i de første dage.

FELTPOSTEN I RIBE EFTER 15 OKT.

Vi har ingen konkrete oplysninger om, hvordan feltposten fra Ribe blev ekspederet fra 15 okt. ff. og må indtil videre nøjes med at antage, at den er blevet indsamlet af et "Feldpoststelle" og derfra sendt til ekspedition ved feltpostkontoret i Kolding (eller andetsteds). Evt. behandlet af et slesvigsk postkontor.

Midt i oktober bekendtgjorde militærgouvernementet i Arhus, at postvæsenet i Jylland skulle overtages af den preussiske feltpost den 1. november. En bekendtgørelse af 29. oktober opregnede de feltpostrelais'er, der ville modtage breve til befordring med feltposten (27). Foruden de stationer, der allerede var i virksomhed, nævnes tre nye: Fredericia, Ribe og Varde. Bekendtgørelsen omtaler dem iflg. ordlyden som eksisterende. Vi har imidlertid ingen oplysninger om, at der allerede den 29. oktober fandtes preussiske feltpostrelais'er i disse tre byer, og ordlyden kan ligeså vel dække over, at relaiser'ne lige er blevet opstillet og har modtaget ordre til at afgå til de nævnte byer, hvor de skal træde i funktion den 1. november.

Iøvrigt kom de to nævnte bekendtgørelser ikke til udførelse. Freden blev underskrevet i Wien den 30. oktober. Efter danske henstillinger gav Berlin ordre til, at en række af militærgouvernementets bekendtgørelser var ophævet indtil videre. (28).

KONKLUSION:

Der er i artiklerne om de postale forhold i Ribe 1864 diskuteret en del problemer, og det er blevet påvist, at en række af de tidligere fremsatte påstande om emnet er falske eller diskutable.

Der er fremsat nogle nye hypoteser, som må efterprøves på et større kildemateriale.

Hypoteserne om årsagerne til oprettelsen af henhv. et preussisk feltpostrelais og et slesvigsk postkontor i Ribe grunder sig på de forhold og interesser, der kan iagttages og udledes af den givne situation. Forklaringen på oprettelsen af det slesvigske postkontor indeholder i modsætning til tidl. forfatteres påstand ingen selvmodsigelse og lader muligheden, for at politiske motiver kan have spillet en rolle, åben. Hvilken vægt disse evt. politiske motiver må tildeles i beslutningsprocessen kan kun afgøres, når et mere relevant kildemateriale foreligger.

Det er blevet påvist, at de slutninger Ehlern Jessen drager på grundlag af brevforsiden med RIPEN-stemplet 14.6.64 er for vidtgående og på en række punkter bygger på rene postulater eller falske forudsætninger.

En overvejelse af de teoretiske muligheder viser dog, at man godt kan tænke sig en situation, hvori Ehlern Jessens hypotese (i mere eller mindre reduceret form) kan passes ind, men at der også på grundlag af Ehlern Jessens egne forudsætninger (der står intet om det i kilderne) kan opstilles en anden

ophavssituations- hypotese om denne brevforside. (Denne (RIPEN = stemplets anvendelse af den danske postmester på breve fra slesvigsk område) er dog nærmest opstillet af "pædagogiske" grunde).

De almindelige krav til afprøvning af en hypotese kan sammenfattes i

1) hypotesens almindelige rimelighed (dvs. overensstemmelse med almindelig viden) -
2) dens overensstemmelse med anden historisk viden, og
3) overensstemmelse med andet materiale.

Afprøver vi Ehlern Jessens hypotese om denne brevforside på disse krav, vil man få vanskeligt ved at forlige hypotese og krav; (hvilket kan skyldes, at vor historiske viden er for lille eller forkert).

Derimod vil brevforsiden i en hypotese, der siger, at stempeldatoen er sat forkert, og egentlig er en dato mellem 21. juli og 14/15. oktober, så vidt jeg kan se, opfylde de krav, man stiller til afprøvning af en hypotese.

Foreløbig kan vi ikke anvende brevforsiden med stemplet RIPEN 14.6.64 til videre bevisførelse om de postale forhold i Ribe på denne dato. Den er som kilde betragtet indtil videre en "løs ende".

E. Menne Larsen.

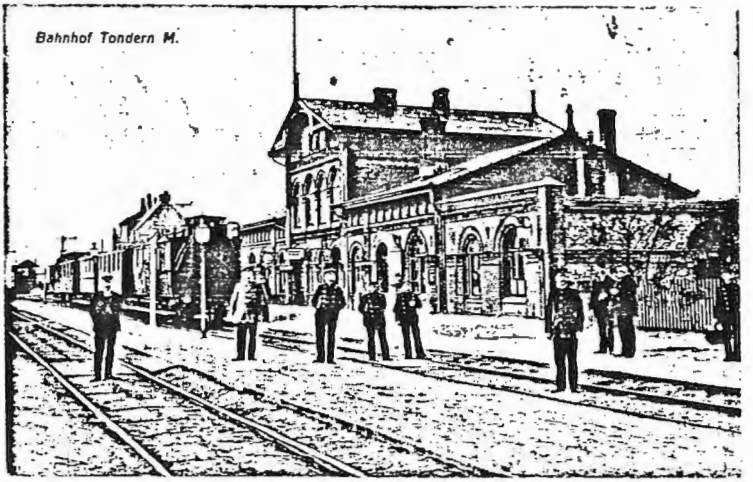

Fig. 7. Postkort med motiv fra Tønder Marskbanegård omk. 1910. Ved perronen holdende tog. Sidste vogn er muligvis en bureauvogn - eventuelt en kombineret pak- og bureauvogn.

TØNDER - BRAMMINGE JERNBANE.

Spørgsmålet om en jernbaneforbindelse fra Østkysten til Vestslesvig (Aabenraa -Tønder - Højer) blev rejst allerede i 1844. På det tidspunkt var det umuligt at realisere planerne. Nye planer blev aktuelle i forbindelse med diskussionen om anlægget af en eksporthavn for vore landbrugsprodukter til England. Hjerting havde været inde i billedet i 1848 - 50. I et par år i begyndelsen af 1850ne forsøgte man at opretholde exportruter, der et par gange medførte post mellem Højer / Ballum og Lowestofte i England, men begge steder viste sig mindre velegnede som udgangspunkter for en fast rute på grund af de specielle besejlingsforhold i Vadehavet. Ikke desto mindre var Ballum i manges øjne stadig en potentiel mulighed, hvis der blev anlagt en havn på stedet. Denne idé spillede en vis rolle i de planer om jernbanelinieføringen, som kom frem i det følgende årti.

I oktober 1854 blev den sydslesvigske jernbane Flensborg - Husum / Tønning, som fik en sidebane til Rendsborg, åbnet, og man begyndte at diskutere mulighederne for anlæg af en bane i Nordslesvig og dens forbindelse med det kommende jyske net.

Blandt de mange forslag var f. eks. en forbindelse fra et sted på den sydslesvigske bane over Tønder til Ribe (med forbindelse til en havn i Ballum) og derfra til Lillebælt. Der var også tale om en strækning via Tønder over Løgumkloster i retning af Haderslev og Kolding.

I koncessionen af 1. maj 1862 til det engelske firma, der havde påtaget sig anlægget af den nordslesvigske jernbane, blev linien lagt på Østkysten med sidebaner til Haderslev og Aabenraa og fra Tinglev til Tønder. Den sidstnævnte strækning blev åbnet 26. juni 1867. (1).

Forbindelsen mellem Tønder og Ribe, hvor der iflg. en aftale af 26. sept. 1864 var blevet oprettet en fælles dansk-tysk brev-pakke- og personpost, var dermed henvist til at forblive på landevejen.

Strækningen kørtes en gang daglig i hver retning med en befordringstid på ca. 4 timer. Afgangen fra såvel Tønder som Ribe var i 1864 kl. 8.30 om morgenen. Ribe havde ansvaret for kørslerne til Skærbæk. Her byttede postillionerne vogne og den danske kørte derefter den tyske vogn til Ribe. På ruten kørte også forskellige private dagvogne (2).

Grænsedragningen i 1864 betød, at Ribe var blevet afskåret fra en del af sit opland, som man tidligere regnede med strakte sig i en omkreds af 3½ mil fra byen (dvs. i sydlig retning til Skærbæk). Byen var kommet til at ligge temmelig iso-

(dvs. i sydlig retning indtil Skærbæk). Byen var kommet til at ligge temmelig isoleret og beslutningen om at bygge jernbanen fra Lunderskov til Esbjerg (åbnet 3. oktober 1874) og anlægge en havn sidstnævnte sted, gav anledning til bekymring for Ribe bys fremtid.

Som et plaster på såret vedtog Rigsdagen i april 1873 en lov om bygning af en stikbane fra Lunderskov-Esbjerg banen til Ribe. Udgangspunktet blev Bramminge. Strækningen blev taget i brug for almindelig drift den 1. maj 1875 med tre tog daglig i hver retning. Allerede efter et par måneder måtte et fjerde sættes ind.

Da man i Tyskland vedtog at anlægge en bane fra Heide over Husum og Tønder nordpå til den danske grænse ved Hvidding (se nedenfor), blev planerne om en forlængelse af Ribebanen til Vedsted aktuel.

De derom fremsatte lovforslag (1881 og 1884) måtte imidlertid dele skæbne med så mange andre forslag, der blev fremsat i disse år. De blev ikke vedtaget på grund af Venstres "visnepolitik". Banen blev ikke desto mindre bygget, idet indenrigsminister Ingerslev udvirkede en kongelig koncession til C.F. Tietgen på anlæg af - men ikke drift af - strækningen. Efter forskellige besværligheder bl. a. virkningerne af en stormflod kunne strækningen Ribe - Vedsted (Hvidding) åbnes den 15. november 1887 med 4 tog daglig i hver retning. Driften blev forpagtet til DSB, der helt overtog banen i 1896. Vester Vedsted blev grænsestation med perron fælles med den tyske station Hvidding. (3).

DEN TYSKE MARSKBANE.

Jernbanen mellem Altona og Elmshorn, der var en del af strækningen Altona - Kiel, var blevet færdig i 1884. Året efter åbnedes for sideruten Elmshorn - Glückstadt, men først 12 år derefter kunne man indvie strækningen Glückstadt - Itzehoe (6 okt. 1857). Derefter fulgte igen en længere pause, men den 1. nov. 1878 kunne det holstenske marskbaneselskab åbne strækningen fra Itzehoe til Heide i Ditmarsken. Tanken var at føre banen videre mod nord over Frederiksstad og Husum til Tønder og derfra til Skærbæk og Hvidding, hvor den skulle tilsluttes det danske net.

I Tønder hilste man disse planer velkommen. By og amt tegnede sig for aktier til ialt 1.150.ooo Mark. I Løgumkloster og i Midtlandet var man derimod mindre tilfredse og indkaldte til et møde, hvor der fremsattes planer om et anlæg fra Tønder over Løgumkloster, Toftlund og Gram til Brørup, hvorfra man mente, at der skulle bygges en jernbane til Herning. Denne linieføring ville efter forslagsstillernes mening trods dens større længe (67 km mod 45 km) være mere rentabel, idet den efter de opstillede beregninger ville berøre omk. 30.ooo mennesker, mens den vestlige linieføring kun ville berøre 9 - 10.ooo.

Marskbaneselskabet var imidlertid ikke forhandlingsvenligt, men ønskede af hensyn til kvægtransporterne fra Nordslesvig til Hamburg den mere direkte linie-

føring Hvidding - Tønder - og derved blev det. 1884 fik selskabet sin koncession.

Den 15. november blev jernbanen taget i brug i hele dens udstrækning med 4 tog daglig i hver retning. Et par tog havde direkte forbindelse til Altona / Hamburg. (4).

Aabningen af denne jernbane fik naturligvis postale konsekvenser. Brev-, pakke- og personposten Tønder - Ribe blev nedlagt samme dag, som banen åbnede. I stedet for blev de danske bureauer på den vestjyske bane sat i udveksling med de tyske bureauer på marskbanen via Hvidding postkontor. Bramminge - Vedsted bureauet på Ribe Jb. spillede formidlerens rolle.

Der blev oprettet et tysk Postamt III i Hvidding (med telegraf), som samtidig blev grænseposthus med reduceret brevporto til Bramminge, Byen, Egebæk, Esbjerg, Føvling, Gjørding, Gredstedbro, Nordby, Ribe, Sønderho og Tjæreborg. Postagenturet i Rejsby blev nedlagt og flyttet til Brøns. Også Niebüll fik et Postamt III.

På dansk side oprettedes et brevsamlingssted på stationen i Vedsted den 16. november.

I den første tid kørte der to tyske bureauer (Schaffner-Bahnpost) i hver retning på ruten: Husum - Hvidding i Zug 22 og 29 og Elmshorn - Hvidding i Zug 2 og 5. De nærmere bestemmelser for udvekslingen blev meddelt i O.M. 34, 1887, og gengives på den følgende side. Bestemmelsern blev let ændret allerede i januar 1888, bl. a. synes den tyske Bahnpost i Zug 5 at være blevet delt i to afdelinger: Tønder - Hvidding og Elsmhorn - Tønder.

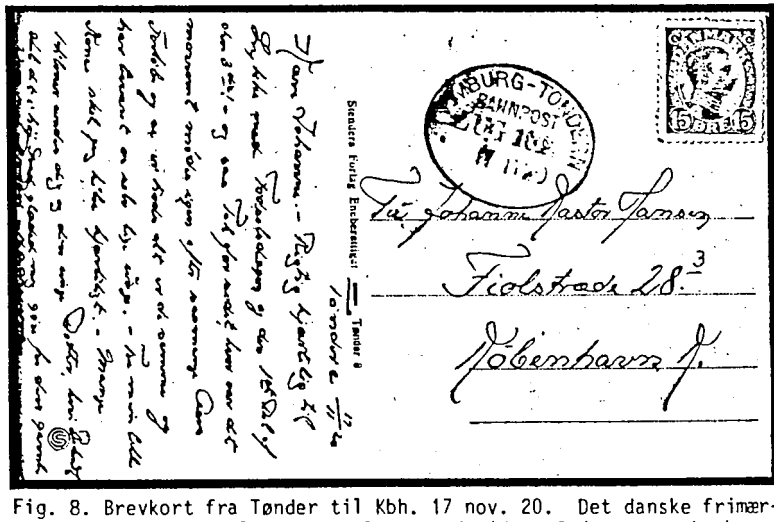

Fig. 8. Brevkort fra Tønder til Kbh. 17 nov. 20. Det danske frimærke er ikke blevet stemplet. Ved siden af det et tyske bureau stempel HAMBURG - TONDERN 17 11 20. Er brevet mon lagt i det tyske bureaus brekasse, mens det holdt på Tønder station ? Jfr. s. 29.

OFFICIELLE MEDDELELSER

FRA

OVERBESTYRELSEN FOR POSTVÆSENET.

Nr. 34. Den 12. November. 1887.

Indhold. Nye Karteveslinger mellem danske og tydske Posthuse. — Beregningen af den Del af Kontorudgifterne, som vedrøre Bestyrelsen af Telegrafstationer etc. — Fremlysning, Avisfortegnelsen, Postforbindelsen.

3 Bil.

I. Det meddeles herved Posthusene til Efterretning og Iagttagelse, at der fra den 15de d. M. at regne, paa hvilken Dag Jernbanestrækningen Ribe—Vedsted og den slesvigsk-holstenske Marskbane aabnes for den almindelige Færdsel, vil blive etableret følgende nye Karteveslinger mellem danske og tydske Posthuse.

A. Brevpostafslutninger.

Fra Jydske Jernbanepostkontors Afdeling i Tog 124:

Brevkarte til Bureauet i Hvidding—Tønder Banens Tog 5, hvori optages Forsendelser til de tydske Posthuse langs Banestrækningen Hvidding—Elmshorn (excl. Hvidding);
Brevkarte til Hvidding Postamt, hvori optages Forsendelser til denne Station;
Værdikarte til Hvidding Postamt, hvori optages Forsendelser til de tydske Posthuse langs Banestrækningen Hvidding—Elmsborn.

Fra Jydske Jernbanepostkontors Afdeling i Tog 126:

Brevkarte til Bureauet i Hvidding—Husum Banens Tog 29, hvori optages Forsendelser til de tydske Posthuse langs denne Banestrækning (excl. Hvidding og Husum);
Brevkarte til Hvidding Postamt, hvori optages Forsendelser til denne Station;
Værdikarte til Hvidding Postamt, hvori optages Forsendelser til de tydske Posthuse langs Banestrækningen Hvidding—Husum (excl. Husum).

Denne Speditionsvej vil for Tog 124's Vedkommende være at benytte af Posthusene langs Jyllands Vestkyst indtil Struer, og for Tog 126's Vedkommende af Posthusene langs Banestrækningen Vedsted—Bramminge—Lunderskov.

I omvendt Retning vil jydske Jernbanepostkontors Afdeling i Tog 123 modtage Brev- og Værdikarter fra Hvidding Postamt og Afdelingen i Tog 125 modtage Brev- og Værdikarter fra Hvidding Postamt og Bureauet i Elmshorn—Tønder Banens Tog 2.

B. Pakkepostafslutninger.

Fra Ribe Postkontor til Hvidding Postamt med Togene 124 og 126, hvori optages Forsendelser til de tydske Posthuse langs Banestrækningen Hvidding—Elmshorn.

Denne Speditionsvej vil være at benytte af Posthusene langs Jyllands Vestkyst indtil Thisted samt af Posthusene langs Banestrækningen Bramminge—Lunderskov.

I omvendt Retning vil Ribe Postkontor modtage Pakkepostafslutninger:

med Tog 123 fra Hvidding Postamt samt

med Tog 125 fra Hvidding og Tønder Postamter og fra Postamt 2 i Hamborg.

Derimod ville de hidtil mellem danske og tydske Posthuse ved den dansk-tydske Fællespost Ribe—Tønder udvexlede Karteafslutninger fra samme Tidspunkt at regne blive inddragne.

(P. J. 6525.)

fig. 9.

I 1886 medførte alle tog mellem Ribe og Bramminge bureau.

Pr. 1. juni 1890 var der bureau i flg. tog:

Tog 321	Ribe - Bramminge.	Tog 322	Bramminge - Vedsted.
Tog 323/325	Vedsted - Ribe - Bramminge	Tog 326	do.
Tog 327	Vedsted - Bramminge	Tog 328	do.
Tog 329	do.	Tog 330	Bramminge - Ribe.

Pr. 1. maj 1892 var der sket et par justeringer, idet T. 323 og 325 var ændret:

Tog 323	Vedsted - Ribe	Tog 324	Bramminge - Ribe var endv.
Tog 325	Vedsted - Bramminge		kommet til.

Strækningen Bramminge - Vedsted var så vidt vides underlagt jernbanepostkontoret i Fredericia.

De tyske bureauer var i de første par år underlagt det tyske Bahnpostamt 17 i Hamburg. (6).

Løgumkloster var gået tomhændet ud af spillet, da marskbanen fik sin koncession i 1884. Dets interesser blev dog tilgodeset, idet der blev åbnet en stikbane Bredebro - Løgumkloster den 21. september 1888. Også her blev der indsat et bureau.

Den sidste *) bane, der blev bygget i det nordlige Vestslesvig, var strækningen mellem Tønder og Højer Sluse, som blev åbnet for drift 15. juni 1892.

De nævnte baner, der alle var anlagt med europæisk standardsporbredde, blev alle overtaget af den preussiske stat den 1. januar 1890.

Anlægget af Tønder - Højer Sluse strækningen medførte et par postale ændringer. Strækningen Hamburg - Højersluse blev den postale hovedrute og blev henlagt under Bahnpostamt 17. Strækningen Tønder - Hvidding blev senest pr. 1.5. 1893 administreret af postkontoret i Tønder. Det samme gjaldt Bredebro-Løgumkloster linien. (8).

Der blev selvfølgelig benyttet en del bureau (Bahnpost)-stempler på de forskellige dele af de tyske strækninger. Stemplerne findes i forskellige typer. Da det ikke er hensigten at katalogisere dem her, må jeg foreløbig henvise interesserede samlere til min foreløbige behandling af dette emne i Kystvej Frimærkeudstillingens katalog 1976. (Se iøvrigt fig. 8 (s. 25) og fig. 9 (s. 27)).

Fra de første krigsuger i 1914 finder man stempler fra Tønder - Hamburg strækningen, hvor tognummeret er fjernet. Det samme fænomen forekommer også på andre ruter i Tyskland på dette tidspunkt. Der er muligvis tale om forholdsregler, der skulle besværliggøre fjendtlig efterretningsvirksomhed. (9).

*) normalsporede

GENFORENINGEN.

Oprettelsen af CIS-postvæsenet i januar 1920 fik formodentlig ingen stempelmæssige konsekvenser for marskbanens bureauer. Derimod skulle posten på den nord- og mellemslesvigske strækning frankeres med de af kommissionen udgivne frimærker, der for Nordslesvigs vedkommende afløstes af mærkerne med overtryk 1. Zone den 20. maj. Da jeg ikke har filatelistisk materiale fra denne tid, kan jeg ikke sige, hvornår de tyske bureaustempler på strækningen Tønder - Hvidding er blevet afløst af de danske BRAMMINGE - TØNDER, men det er antagelig sket samtidig med de faste postkontorers overgang til brug af danske stempler (17. juni 1920).

Jeg kan for tiden ikke afgøre, om de tyske bureauer kørte på strækningen Hamburg - Tønder endnu et stykke tid. Der kendes i hvert tilfælde aftryk af Bahnpoststemplet HAMBURG - TONDERN i de første par år efter genforeningen. Muligvis har der måske blot været tale om en videreanvendelse af tidligere stempelmateriale på den afkortede rute HAMBURG - SÜDERLÜGUM. (fig. 8).

Efter at Hindenburgdæmningen til Sild var færdig i slutningen af tyverne, blev Bahnposten omlagt til HAMBURG - WESTERLAND.

I maj 1920 blev der oprettet toldgrænse mellem 1. Zone og Tyskland (inkl. 2. zone) og mellem 1. Zone og Danmark. Tønder blev grænsepostkontor for pakker mellem 1. Zone og Tyskland. (10). Hvornår Tønders stilling som grænsepostkontor for pakkeposten blev ophævet, ved jeg ikke.

Strækningen Hvidding - Tønder havde som nævnt i tysk tid været underlagt Tønder postkontor. Dette blev ændret ved overgangen til Danmark, og strækningen overført til Nørrejyllands jernbanepostkontor i Fredericia, dog således at den "rent foreløbig" forblev under Tønder pkt. Denne "rent foreløbig(e)" tilstand må være ophørt ret hurtigt og senest 1. august 1920, idet ruten i en omtale af jernbanepostkontor 2s forretningsområde ikke nævnes blandt de strækninger, der bestyres af et lokalt postkontor. (11).

De enkelte led i de bureauer, der udgik fra Tønder, synes dog først at være blevet fuldt sammenføjede ved køreplansskiftet 1. oktober 1924 samtidig med, at der skete en personalemæssig sammenkobling mellem strækningerne Tønder - Tinglev-Sønderborg og Tønder - Højer, De samlede bureaukøreplaners personaleforbrug omfattede 7 af jernbanepostkontorets mand med station i Tønder. (12).

Ved genforeningen skete der et par ændringer i postgangen.
Pr. 1. juni løb der bureau mellem Tønder og Hvidding i ZUG 1222, 1223, 1226 og 1227 (NB: tyske tognumre), dvs. to bureauer i hver retning. (Til sammenligning kan nævnes, at der kørte 4 bureauer i hver retning Tønder-Højer).

Pr. 1. juli blev strækningen udvidet og hed nu Bramminge - Tønder. På hverdage var der bureau i T 1063, 1061, 1052 og 1058, dvs. to bureauer i hver retning.

På søn- og helligdage var der bureau i T 1065 og T 1056.
Endvidere var der Ladepost mellem Tønder og Ribe i T 1057. Mellem Ribe og Bramminge sendtes ladeposten i kupe med ledsagelse (13).

På et tidspunkt, jeg ikke kan nærmere bestemme, fik nogle af bureauerne Bramminge - Tønder udgangspunkt i Esbjerg (uden at det nogensinde har kunnet spores i stemplernes inskription).

I 1949 var frekvensen 6 bureauer på strækningen, dvs. 3 i hver retning:

T 450	Togpost I,	Esbjerg - Bramminge	på mandage.
	Bureau	Bramminge - Tønder	" " .
	"	Esbjerg - Tønder	tirsdage - lørdage.
T 458	"	Bramminge - Tønder	" - "
T 478	"	Esbjerg - Tønder	
T 459	"	Tønder - Esbjerg	
T 485	"	Tønder - Esbjerg	
T 493	"	Tønder - Bramminge.	

På søn- og helligdage var der bureau i T 1450 Esbjerg - Tønder og i T 458 Bramminge - Tønder, samt i T 493 Tønder - Bramminge. De øvrige tog medførte Togpost.

Ved køreplansskifter skete der lejlighedsvis mindre ændringer, således at et tog, der havde medført togpost fik bureau og omvendt.

Bureaufrekvensen var uændret i september 1962, dog var et søndagsbureau udgået. Ti år senere (oktober 1972) var frekvensen faldet til 2 bureauer, dvs. et i hver retning:

T 450 Esbjerg - Tønder (morgentog afg. 5.50), og
T 483 Tønder - Esbjerg (eftermiddag afg. 17.27).
Søndagsbureauerne var ophørt.

Et par år senere (1974) kørte der kun bureau i retningen Tønder - Esbjerg om eftermiddagen. Dette forhold blev dog ændret igen til 1 bureau i hver retning.

Ved køreplanskiftet sommeren 1985 blev bureauet nedlagt. Postvæsenet kunne spare over ½ mill. kr. på årsbasis ved at flytte postkørslerne over til landevejen. Sidste bureau afgik fra Tønder den 31. maj om eftermiddagen, og sidste bureau Esbjerg - Tønder den 1. juni om morgenen (15).

Dermed var en næsten 100-årig epoke inden for postbefordringen afsluttet i Vestslesvig.

På de følgende sider følger en oversigt over de danske bureaustempler, der kendes fra ruterne: Bramminge - Ribe; Bramminge - Vedsted og Bramminge - Tønder. Den er udarbejdet af Bo Bjerre Jakobsen, Århus.

Det bemærkes, at stavemåden af bynavnet B r a m m i n g e i 1968 blev ændret til B r a m m i n g. (16).

Om stemplerne kan her tilføjes, at en af bureauets pakmestre engang fortalte mig, at et af stemplerne forsvandt på mystisk vis engang i 60ne.

Det var blevet glemt i den aflåsede bureauvogn i Esbjerg. Da vedkommende kort efter kom for at hente det, var det forsvundet, og kom ikke siden til stede. (Det drejer sig muligvis om stemplet, der i oversigten har 1bnr. 9).

Bureauet var i de sidste par år normalt bemandet med to mand. På fridage indsattes en afløser. En overgang var rutinen i bureauet, at den ene ordnede brevposten, den anden pakker og store breve. Hver mand inkl. afløseren havde sit eget stempel, således at der var mindst tre stempler i brug - men kun to ad gangen.

Kort før bureauet blev nedlagt, ændredes forklaringen derhen, at man havde to stempler, hvoraf det ene anvendtes på turen fra Tønder, det andet på turen fra Esbjerg. (17).

Til jernbanepostmester Kaptajn, Fredericia, som stillede sit manuskript fra afslutningshøjtideligheden i Tønder til min disposition rettes en hjertelig tak.

E. Menne Larsen.

fig. 10. Brev hvor frimærkerne er annulleret med STJ-stemplet: RIBE JB. (Se stempelfortegnelsen s. 32, 1bnr. 1). Sidestemplet i bureauet FREDERICIA - STRUER / 4 TOG 25. 10. ?. Kilde: BBJ.

BRAMMING - TØNDER BANEN.

	Inskription:	Type:	Tilgang:	Første & sidste kendte:	
1.	RIBE JB.	STJ		75 (KE)	87 (KE)
2.	BRAMMINGE - VEDSTED	LAP		25 o7 91 (Bx)	- o2 10 o3 (Bx)
3.	BRAMMINGE - VEDSTED	BRO Ie	GRA 30 o4 o4	o5 o5 04 (Bx)	- o3 o8 19 (Bx)
4.	BRAMMINGE - TØNDER (1)	BRO IIe-1	TIL 20	o8 o8 20 (Mus)	- o1 o2 65 (ESA)
5.	do. (1)	BRO IIe-2	MUS o5 o4 65	25 10 66 (BBJ)	- 22 o4 69 (Bx)
6.	do. (2)	BRO IIe-1	TIL 20	o8 o8 25 (Bx)	- 12 o9 59 (BBJ)
7.	do. (2)	BRO IIe-2	MUS 27 11 56	o1 o5 57 (AaK)	- 20 11 66 (BBJ)
8.	do. (3)	BRO IIe-1	TIL 20	o2 o7 20 (ED)	- 21 o5 58 (BBJ)
9.	do. (3)	BRO IIe-2	MUS 18 11 58	25 o3 60 (Bx)	- o7 12 66 (Bx) *
10.	do. (3)	BRO IIe-3	MUS 23 o5 67	o2 11 67 (BBJ)	- o3 o6 69 (BBJ)**
11.	do. (4)	BRO IIe-1	TIL 20	11 o8 20 (K*)	- 17 o3 57 (BBJ)
12.	do. (4)	BRO IIe-2	MUS o2 11 57	19 11 57 (Bx)	- 11 12 66 (Mus)
13.	BRAMMINGE - TØNDER	BRO IIe	MUS 18 o9 61	12 o6 62 (Bx)	- o9 o9 64 (BBJ)
14.	BRAMMING - TØNDER	BRO IIe-1	MUS 24 o7 69	21 10 69 (Bx)	- 21 o4 71 (PBJ)
15.	do.	BRO IIe-2	MUS 24 o7 69	18 o8 69 (BBJ)	- 31 o5 85 (BBJ)
16.	do.	BRO IIe-3	MUS 24 o7 69	o7 o6 70 (Bx)	- 01 o6 85 (BBJ)
17.	do.	BRO IIe-4	MUS 24 o7 69	o3 o1 71 (Bx)	- 30 o5 85 (BBJ)
				12 o2 73 (BBJ)	***
18.	do.	BRO IIe-5	MUS 24 o7 69	kendes ikke anvendt	
19.	do.	BRO IIe-6	MUS o3 10 68	kendes ikke anvendt.	

RESERVESTEMPLER FRA JERNBANEPOSTKONTOR 2, ANVENDT PA BRAMMING - TØNDER.

20.	JRB.-POSTKT./ 2. (7)	BRO Ve	o7 o1 60 (ML)	10.06.69	****
21.	JRB.POSTKT. 2 (7)	BRO IIe	o6 o5 67 (BBJ)		****

* er med store tal.

** er med små tal.

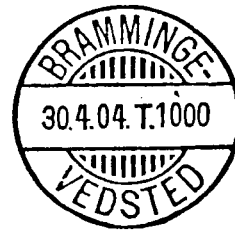
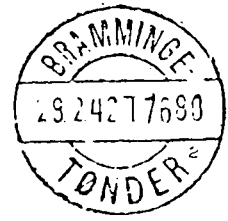
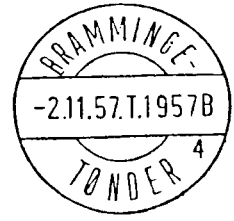
*** er med violet stempelfarve.

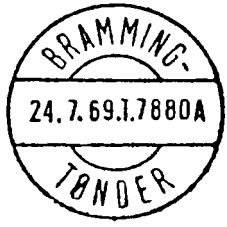
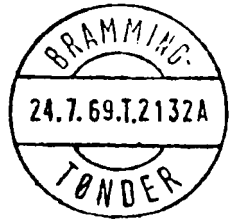
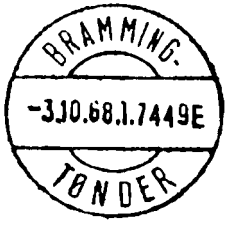
**** begge med T 450. Lbnr. 20: Datoen var indstillet o7 12 60. Korrekte dato anført i skemaet.

Lbnr. 14 - 19 (inkl.) er vanskelige at adskille i originalaftryk uden anvendelse af transparant.

Flg. personer har ydet bidrag til ovenstående: Erik Schou Andersen, Jan Bendix, P.B.Jensen, Lars Jørgensen, afd. Aage Kabell, E. Menne Larsen, Ejsing Nielsen, Postmuseet 2. afd. ved Erik Jensen. Endv. en tak til RINFRIM, Odense, der har stillet en stor del af afd. Aage Kabells samling af foto af danske stempler til rådighed. Disse er markeret med (K*).

Bo Bjerre Jakobsen.

1	2 	3
4 	5 	6
7 	8 	9
10 	11 	12
13 	14 	15

 16	 17	 18
 19	 20	21

NOTER til kapitlerne om RIBE.

(1) Til dette afsnit er bl.a. benyttet Alfred Clement: Handbuch der Feld-und Militärpost in Oesterreich I (Graz 1964), s.161 ff. Herfra er også illustrationerne hentet.
Nærmere dokumentation for visse enkeltheder her og i flg. afsnit følger i den kommende publikation om den østrigske og preussiske feltpost i Danmark i 1864.

(2) Oversigten bygger på oplysninger i:
Der Deutsch-Dänische Krieg 1864, B.II, (Berlin 1887), især s. 635, 703-16, 724, 738 ff., 192*.
Fr. v. Fischer: Der Krieg in Schleswig und Jütland im Jahre 1864 (Wien 1870), (en slags generalstabsværk), s. 22 f., 291 f., 312 f., 325 ff. 355 ff., 361 ff., 371 f..
C. Pizzighelli: Das k.u.k. 9. Feldjäger-Bataillon im Feldzuge 1864 in Schleswig-Holstein... (Kölschach 1911), s. 31 ff., 37, 39. (En enkelt mindre uoverensstemmelse med Fischer bemærket).
F. Hähnsen: Ursprung und Geschichte des Artikels V des Prager Friedens I, (Breslau 1929), s 251 f., 255, 278 ff.
N. Neergaard: Under Junigrundloven II,2, s. 1411 ff.
Ribe Stiftstidende, nr. 152 og 153, 1864. (fork. R.St.)

(3) R.St. nr. 100 og 102, 1864.

(4) Gpd. til finansministeriet 6. juli 64. Trykt PHT 1983, 4, s.17.

(5) R.St. nr 102, 30 06 64.

(6) R.St. nr. 150, 22 o9 64.

(7) J. Helms i "Fra Ribe Amt", 1904, s.26.

(8) Se således R.St af 4. juli 64 og flg.. Helms anf. arbejde siger, "vi fik ikke danske Blade.".

(9) Olsen IV, s.134. Aarhuus St. 13 juli 64.

(10) Først omtalt og gengivet af Ehlern Jessen i PHT 1982, 3, s.18.- Meddelse fra E. Jensen, Postmuseets 2. afd.

(11) Dokumentation vil følge; jfr. note 1.

(12) Helms, anf. arb., s. 26 siger blot, at Fpmesteren var rejst inden våbenhvilen.

(13) R.St. 110, 14 o7 64; Aarh. St 22 o7 64.

(14) R.St 157, o4 10 64 med trykfejl.

(15) Stiftamtmand Nielsen til Finansmin. 17 09 64 - Trykt PHT 1984,1,s.29.

(16) Aftalen 1. sept. 64 trykt hos H.Eis i FS 1969, 11, s. 248.

(17) Verordnungsblatt für das Herzogthum Schleswig 1864, s. 120. Udnævnelse af 21 juli 64.-Jfr. A. Rosenkranz: Die Postfreimarken der Herzogthümer Schleswig- Holstein (i H. Krötsch: Permanentes Hanbuch der Postfreimarke B. 15, s. 120 f, s. 135. (Leipzig 1897).

(18) Tolkning af J Helms, anf. arb., s. 26.

(19) Postinspekt. for Jylland til Steenberg 13.10.64 Trykt PHT 1984, 1, s, 30. Jfr s.sted s. 28 f.

(20) J.Helms, anf. arb., s. 27 om brev til Kbh. d. 27. sept.

(21) A. Rosenkranz, s. 120 f.

(22) Aa. Tholl i NFT, 1969, s. 25, 2. spalte.

(23) A. Rosenkranz, s. 121.

(24) Trykt hos H.Eis i FS,1969, s. 250. Derefter i PHT, 1984, 1, s. 31.*)

(25) Aftalen af 26 sept. 64 indeholder overtagelsesbetingelserne. Trykt FS 1969, 11, s. 249.

(26) Ehlern Jessen i PHT 1984, 2, s. 19 - Se ill. i NFT 1969, s. 80. -

(27) Mil.gouv. bekendtgørelser 15 og 29.10. i Aarh. St.

(28) Bismarck, Die gesammelten Werke, Politische Schriften, Band 4, s. 576-577. (Berlin u.år).

*) Jeg har ikke teksten til inspektoratets svar til Schultz, og må derfor nøjes med at anvende Schultz' gengivelse af dette.

NOTER til TØNDER-BRAMMINGE JERNBANE.

(1) Resuméet bygger især på N.H. Jakobsen: "Debatten om de nordslesvigske jernbaners udvikling før 1864" i Sønderjyske Årbøger 1975, s.21-85, og samme: do. 1864 - 1920" i Søjy. Arb. 1976, s.13 - 88.

(2) Aftalen af 26. sept. 1864 er trykt i dansk overs. i H. Eis: Ribe postkontor under krigen 1864" i Frimærkesamleren 1969, s. 249 f. - Ripenserbladet, nr. 21, 1925, s. 252 - Nikolai Svendsen: Sønderjysk Skæbne I, s. 39 f., skildrer en dagvognstur fra Skærbæk til Ribe o. 1883.

(3) Ripenserbladet nr. 21, 1925, s. 252 ff. - Niels Jensen: Sønderjyske jernbaner (Kbh. 1975), s. 19 ff. - Politikens Jernbanens Hvem Hvad Hvor (Kbh. 1959), s. 178, 180.

(4) Niels Jensen, anf. arbejde. R. Irmisch: 100 Jahre Glückstadt-Itzehoe i Zeitschrift...für Schleswig-Holsteinische Geschichte. (Neumünster 1959) Band 83, s. 1o3,113. --- N.H. Jakobsen i anf. arb. Søjy Arb 1976, især s. 15 ff.

(5) O.M. 34, 12. nov 1887; nr. 35, 1887; O.M. 1, 14. jan.1888; Amtsblatt f.d. kön. Regierung zu Schleswig, Stück 1237, 1887 (NB. Der anføres også lokaliteter, hvor der ikke fandtes dansk posthus, så vidt jeg kan se).

(6) Bilag til O.M. 1, 1886; bilag til OM 14, 1890; og til OM 1892. G. Retzlaff i Deutsche Zeitung für Briefmarkenkunde 1982, nr. 3, s.2434.

(7) N.H. Jakobsen i Sø.Arb. 1976, s.18 - 19.

(8) G. Retzlaff i anf. arb.

(9) Posthistoriske Meddelelser 1981, nr 9, s. 13 ff.

(10) Tjenstlige Meddelelser fra det danske postvæsens kommissær i Sønderjylland (cit. som Tj.M) nr. 1, 20 maj 1920; jfr nr. 14, 17. juni 1920; Endv. i O.M. 33, 7 juli 1920;

(11) TjM nr 6, 29 maj 1920. O.M. 35, 21. juli 1920.

(12) Jernbanepostmester Kaptajn 31.5.85 i tale ved nedlæggelsen af bureauet Tønder-Bramminge.

(13) TjM nr. 6, 1920 og nr. 19 af 3. juli 1920.

(14) OM 19, 2 maj 1949, s. 86.

(15) Se "Postbefordringen i Indlandet" de angivne år. - Dagbladet "Vestkysten" 5. okt. 1984 (Om besparelsen).

(16) O.M. 12., 20 marts 1968.

(17) Meddelt forf. af bureaupersonalet.